

Chiropcontact

**Contactblad van de vleermuizenwerkgroep van
Natuurpunt vzw**

21^e jaargang nr. 3

Vleermuizenwerkgroep

Voorzitter: Alex Lefevre (ontslagnemend)
Klissenhoek 85, 2290 Vorselaar, 014/51 62 01
[vleermuizenalex@yahoo.com](mailto: vleermuizenalex@yahoo.com)

Secretaris:

Penningmeester: Kris Boeckx (ontslagnemend)
Koeneind 13, 2440 Geel, 014/59 26 26
[Kris.Boeckx@pandora.be](mailto: Kris.Boeckx@pandora.be)

Provinciale coördinatoren

West-Vlaanderen: Bob Vandendriessche
Begoniastraat 26, 8020 Oostkamp, tel: 0477/75 74 91
[bob.vandendriessche@natuurpunt.be](mailto: bob.vandendriessche@natuurpunt.be)

Oost-Vlaanderen:

Antwerpen: Filip Borms
Roosendaalbaan 21, 2920 Kalmthout, 03/666 15 56
[filipborms@hotmail.com](mailto: filipborms@hotmail.com)

Limburg: Ghis Palmans
Volmolenstraat 1, 3910 Neerpelt, 011/64 82 74
[ghis.palmans@dxadsl.be](mailto: ghis.palmans@dxadsl.be)

Brabant:

Contactpersoon Natuurpunt

Wout Willems
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, , 015/29 72 68
[Wout.willems@natuurpunt.be](mailto: Wout.willems@natuurpunt.be)

Wie jonger is dan 25 en interesse heeft in vleermuizen, kan ook contact opnemen met de vleermuizenwerkgroep van JNM
JNM, Kortrijksepoort 192, 9000 Gent, 09/223 47 81
[zwg@jnm.be](mailto: zwg@jnm.be)

Voorwoord

Vleermuizen,

De derde Chiropcontact van het jaar betekent tevens dat het eind augustus is. De jonge vleermuizen zijn volwassen en staan op eigen benen. Daarmee hebben we de hoofdmoot van “klachten over overlast veroorzaakt door vleermuizen” gehad. Slechts enkelingen waren niet te overtuigen om de diertjes hun gang te laten gaan. “Een vleermuis heeft geen voorrang op de mens” en “wet of geen wet, ik ben baas van mijn eigen huis en doe dus wat ik wil” waren hun argumenten. Maar zoals eerder al aangehaald, dergelijke telefoons waren uiterst zeldzaam.

Een opmerking die echter regelmatig terugkwam was de volgende: eindelijk iemand die weet waarover hij spreekt en onze vragen kan beantwoorden! Daaruit valt alleen maar te besluiten dat de 1700-lijn aangaande vleermuisproblemen nog lang niet op punt staat!

Vleermuizen zijn nu volop aan hun paarspel bezig: het zwermen. Ook dit jaar werd er onderzoek naar gedaan. Hoe langer hoe meer blijkt hieruit dat winterverblijfplaatsen hierbij een grote rol spelen. Een logisch gevolg hiervan is dat de periode waarin het nodig is dat onze vleren ongestoord hun gangen kunnen gaan, een stuk langer wordt. Hopelijk is er begrip voor want in een aantal gevallen is de recreatieve druk erg hoog. Ook “letterlijk” in de schijnwerpers staan, vinden onze nachtridders ver van leuk.

Eind augustus betekent ook de “Nacht van de vleermuis”. Ook dan worden vleermuizen in de schijnwerpers geplaatst. Spreekwoordelijk ditmaal! Het nobele doel hiervan is zoals elk jaar vleermuizen voorstellen aan het grote publiek, draagvlakvergroting.....

Naar we via via vernomen hebben, heeft onze West Vlaamse tak een Vlaamse -batmannen -schokkende ontdekking gedaan. Maar daarover meer in een volgende Chiropcontact!

Wat gaat de tijd toch snel! Volgende maal zijn we al aan de laatste toe.....

Vleerse groeten,

Kris Boeckx

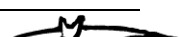
Allerlei

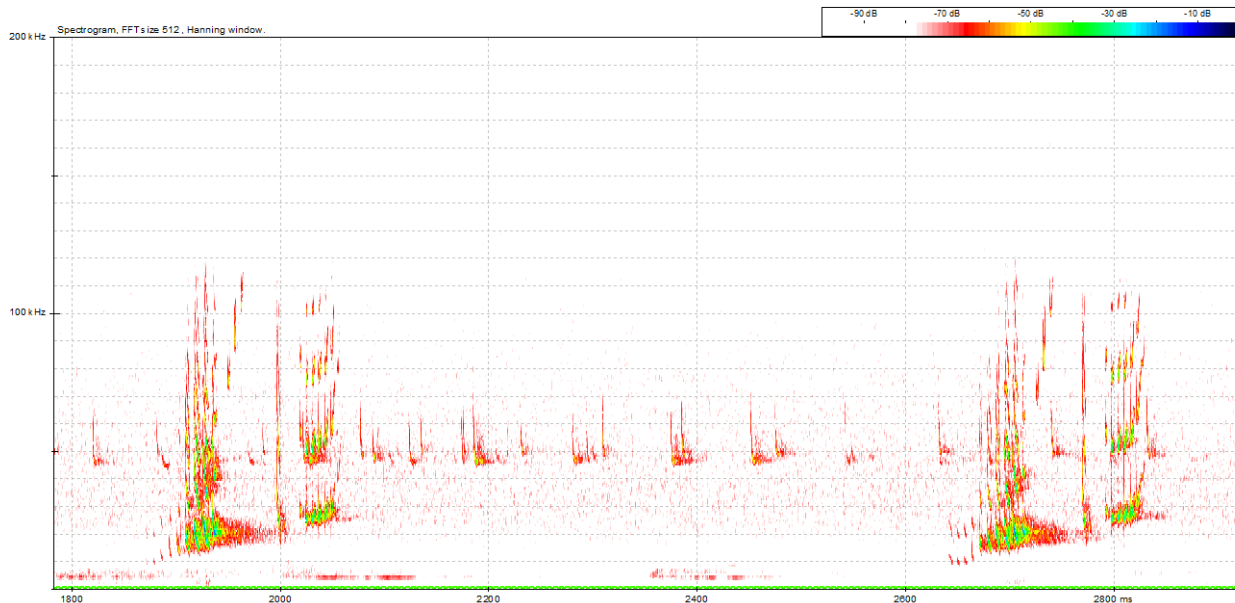
Twee boomkolonies van de ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) in Ieper

(Marc Van de Sijpe)

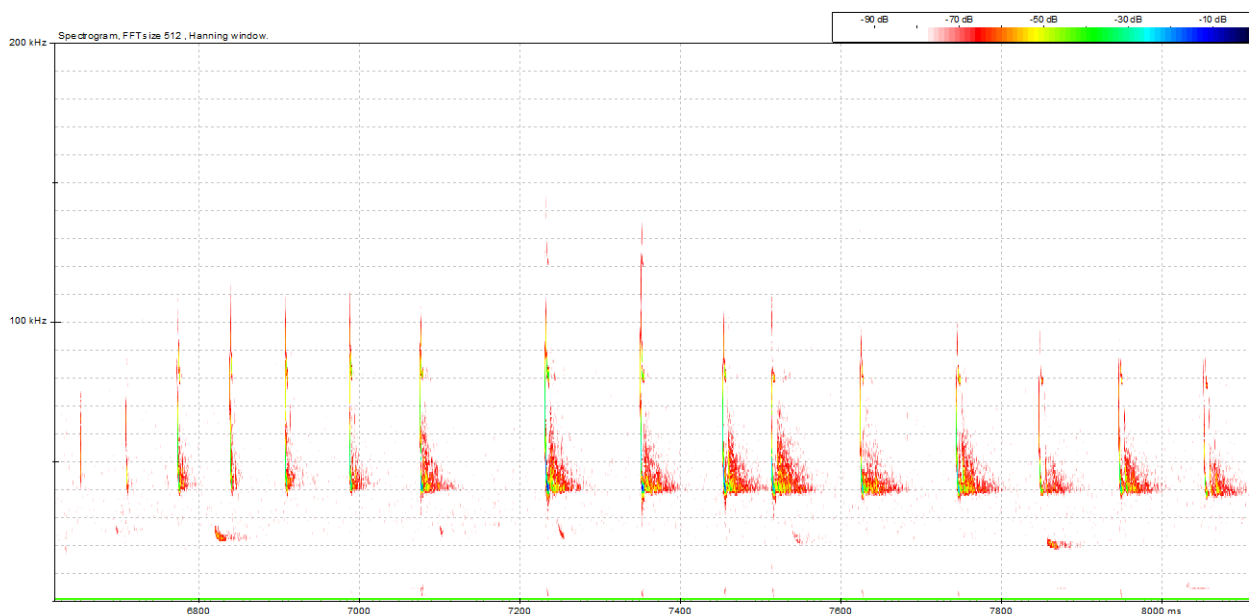

Tijdens een routinematige batdetector excursie langs de Ieperse vestingen op 9 April waren 's nachts sociale roepen te horen van een ruige dwergvleermuis in een gewone es (*Fraxinus excelsior*) langs het wandelpad. Het dier bleef roepen zonder uit te vliegen, terwijl terzelfdertijd wel ook meerdere ruige dwergvleermuizen aan het foerageren waren boven de nabije vestinggracht. De daaropvolgende avond vlogen een half uur na zonsondergang 7 ruige dwergvleermuizen uit deze boom, via een holte in een lange stamscheur (rode pijlen in foto's hieronder). Kort voor uitvliegen weerklonken gedurende enkele minuten onophoudelijk de typische sociale roepen van de ruige dwergvleermuis. 's Morgens vroeg zwermden enkele ruige dwergvleermuizen ook rond deze boom, maakten schijnlandingen en kropen uiteindelijk naar binnen. Ook tijdens het ochtendzwermen waren regelmatig sociale roepen te horen. Tijdens het nemen van foto's overdag bleek dat er ook pimpelmezen in de boom broeden, in een lager gelegen holte in dezelfde stamscheur.

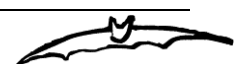

Boven : sonogram van sociale roepen van ruige dwergvleermuizen terwijl die nog in hun kolonieboom zitten kort voordat de eerste uitvlieger de boom zal verlaten omstreeks 21u (Ieperse vestingen 10 April 2015). Merk op dat er reeds gewone dwergvleermuizen in de buurt aan het rondvliegen zijn (echolocatiepulsen met QCF einde bij 45 en 48 kHz).

Boven : sonogram van een uitvliegende ruige dwergvleermuis uit de kolonieboom aan de Ieperse vestingen (12 April 2015). De eerste pulsen zijn steile FM pulsen die net boven 40 kHz eindigen. Naarmate de uitvlieger zich steeds verder van de boom verwijdt en in een meer halfopen milieu komt, worden de pulsen langer. Er ontstaat een FM-qcf puls met qcf einde rond 41-42 kHz. Deze pulsen worden geleidelijk langer en het QCF einde zakt tot 38-39 kHz.

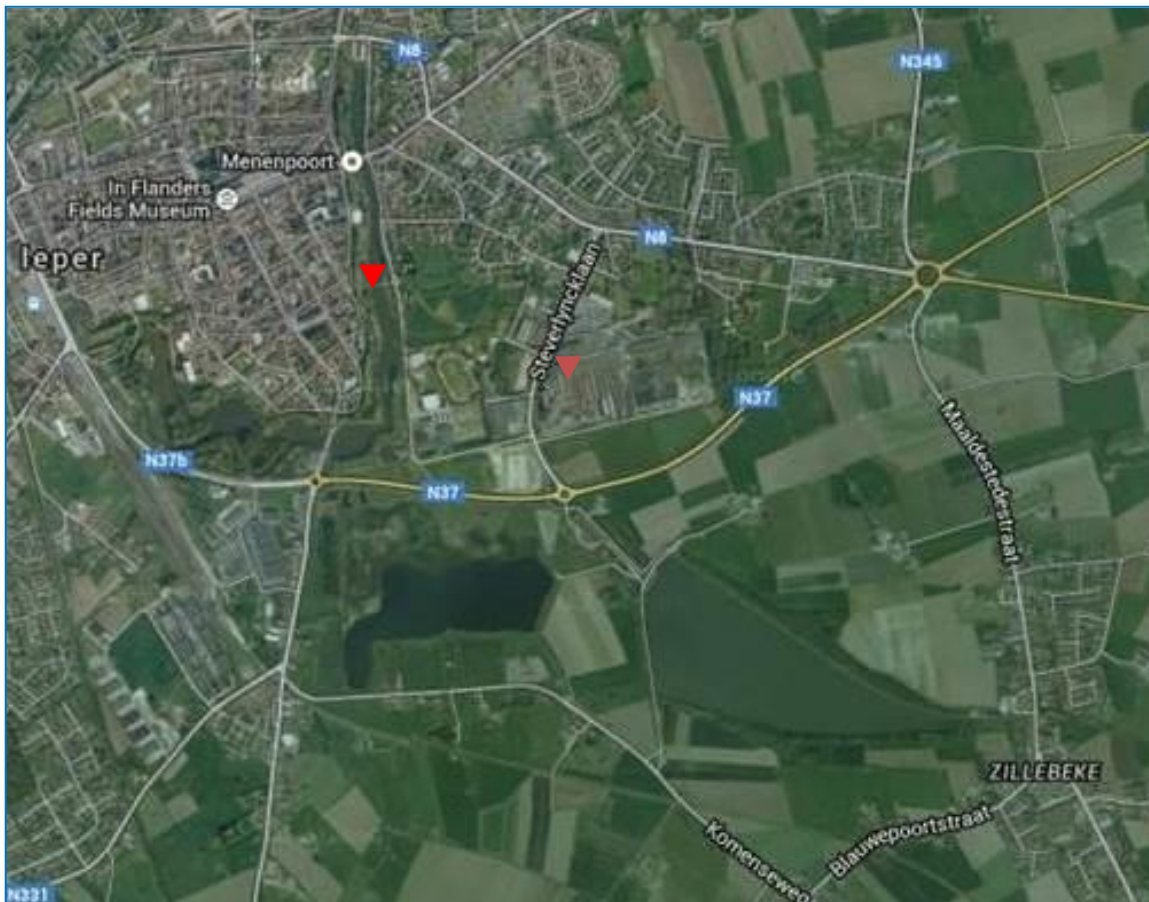
Op 13 April werd 's morgens voor zonsopkomst ook eens met een batdetector geluisterd in de dreef langs de zuidrand van Zillebeke vijver (24 ha). De vijver en de dreef zijn favoriete jachtterreinen voor verschillende soorten vleermuizen. Tijdens de wandeling in de dreef waren omstreeks 6:20 sociale roepen van ruige dwergvleermuizen te horen, op dat moment waren nog veel vleermuizen aan het jagen boven de vijver en in de dreef. Bij de terugkeer op dezelfde plaats omstreeks 6:35 waren hier nog steeds sociale roepen van ruige dwergvleermuis te horen. Tegen de achtergrond van de steeds klaardere hemel waren de vleermuizen nu ook gemakkelijk te zien. Ze cirkelden tussen de boomkruin van een gewone es (rode pijl op foto hieronder) en maakten schijnlandingen tegen de boom op een hoogte van ongeveer 7 m. De dieren kropen tenslotte hier ook naar binnen. Het gaat om een oude takbreuk met vermolmd hout en holtes. Een telling 's avonds leverde 5 uitvliegers op. De dieren kwamen tevoorschijn vanuit uit twee verschillende plaatsen (oranje pijlen hieronder).

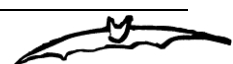
Boven : dreef langs Zillebeke vijver, rode pijl wijst naar de kolonieboom van de ruige dwergvleermuizen. Links : de twee plaatsen waar ruige dwergvleermuizen 's avonds uitvlogen (oranje pijlen). Onder : een uitvliegende ruige dwergvleermuis.

Ruige dwergvleermuizen foerageren van maart tot oktober in het waterrijke landschap ten zuiden van Ieper en je kan ze hier soms ook met een batdetector waarnemen tijdens zachte winteravonden wat doet vermoeden dat de soort hier ook overwintert. In die periodes pleisteren meer dieren hier een tijdje alvorens verder te trekken tussen zomergebied (vermoedelijk Noordoost Europa) en wintergebied (onze streken en nog wat zuidelijker) of in winterslaap te gaan. Toch zijn er ook in West-Europa al zomerkolonies ruige dwergvleermuizen gevonden, waarbij het niet alleen om groepen mannetjes gaat, maar (zelden) ook om kraamkolonies van volwassen wijfjes. Er zijn nog veel hiaten in de kennis over deze soort. Met een batdetector kan je 's morgens of 's avonds koloniebomen vinden, maar gemakkelijk is dat niet als het om kleine groepen gaat zoals hier. Het zwermen en uitvliegen is kortstondig en redelijk onopvallend. De waarneming van sociale roepen in dreven kort na zonsondergang of voor zonsopkomst is wel een goede aanwijzing voor de aanwezigheid van een kolonieboom. Mits een beetje zoeken vindt je de boom uiteindelijk wel.

De rode omgekeerde driehoek wijst naar de kolonieboom van de ruige dwergvleermuizen langs de Ieperse vestingen. De oranje omgekeerde driehoek wijst naar de kolonieboom van de ruige dwergvleermuizen langs Zillebeke vijver.

Belgische vleermuizen geïdentificeerd via gencode in keutels (De Redactie)

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) heeft een techniek ontwikkeld om alle in België voorkomende vleermuizensoorten op naam te brengen aan de hand van één keutel. Het uitgewerkte DNA-barcodingsprotocol biedt een antwoord op het moeilijke en arbeidsintensieve inventariseringswerk.

"De waarneming en monitoring van vleermuizen is traditioneel een zeer moeilijke en arbeidsintensieve klus, die vaak nachtwerk vereist en een grote mate van expertise vergt", verduidelijken David Halfmaerten, Sabrina Neyrinck en Joachim Mergeay (INBO) in een jaarverslag. "Doorgaans gebeurt zo'n monitoring door middel van batdetectoren, vangsten met misnetten en bezoek van verblijfsplaatsen."

DNA-barcoding

In gebouwen zijn keutels van vleermuizen vaak een eerste indicatie van hun aanwezigheid. "Deze keutels zijn echter moeilijk op soort te brengen, tenzij via moleculaire technieken die het DNA van de vleermuis gebruiken om de soort te identificeren. Deze zogenaamde DNA-barcoding, waarbij de exacte volgorde van de letters van de genetische code van een bepaald gen wordt bepaald, laat toe om nagenoeg alle soorten dieren van elkaar te onderscheiden."

"Enorme mogelijkheden"

Het INBO heeft daarvoor een specifiek DNA-barcodingsprotocol uitgewerkt waarmee alle in België voorkomende vleermuizen op naam gebracht kunnen worden, uitgaande van het DNA in één enkele keutel. "Dit opent enorme mogelijkheden voor de monitoring van vleermuizen: van sommige soorten zoals de kleine dwergvleermuis, vale vleermuis of bechsteins vleermuis is nog maar zeer weinig bekend over hun verspreiding in Vlaanderen en hun leefgebied."

De onderzoekers willen de techniek gebruiken voor een eerste of snelle screening. Voordelen zijn de betrouwbaarheid, het feit dat vleermuizen er niet op hetzelfde moment als de waarnemers/verzamelaar hoeven te zijn, het verzamelen vergt ook weinig expertise en verstoring wordt beperkt.

Het efficiënt monitoren van vleermuizen is van groot belang in het kader van de Europese Habitatrichtlijn.

Zwarmende vleermuizen inspecteren winterverblijven

(Tekst en foto: René Janssen, Zoogdiervereniging)

Vleermuizen gebruiken hun winterslaapplaatsen niet alleen in de winter. Ze gaan er ook zwermen: vleermuizen uit verschillende kolonies of groepen vliegen er heen, gaan er druk rond fladderen en ontmoeten er hun paringspartners.

In recent gepubliceerd onderzoek wordt aangetoond dat zwermen bij winterverblijven en winterslaap verband houden met elkaar. Dit betekent dat een verstoring in het ene seizoen, een groot effect kan hebben op het andere. Zowel paring als de overleving in de winter zijn van levensbelang voor het voortbestaan van de dieren. Hierdoor is het dus noodzakelijk dat winterverblijven ook in de paartijd beschermd gaan worden.

Het leven van een vleermuis is hectisch: in een paar maanden worden de pasgeboren jongen gevoed met moedermelk, zodat ze snel vliegvlug zijn, waarna moeder en kind zich kunnen opvetten voor de winterslaap. In de nazomer wordt een winterslaapplaats gezocht en geïnspecteerd. En tussendoor moet er ook nog ergens gepaard worden om het volgend jaar een jong ter wereld te brengen.

Vliegende watervleermuizen (foto: René Janssen).

Een bijzonder gedrag van vleermuizen tijdens het najaar is zwermen. Al vliegend voor de opening van potentiële winterverblijf wordt er in grote aantallen door en langs elkaar gevlogen. Dit zwermen gebeurt op allerlei plekken, waaronder bij de mergelgroeven in Limburg. Lang was er discussie onder vleermuisonderzoekers welke functie dit zwermen had. Vaak werd gesuggereerd dat het zwermgedrag enkel was om te paren, want bij het zwermen gevangen dieren bleken seksueel actief te zijn en werden parende dieren waargenomen.

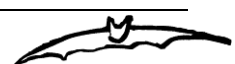

Recent gepubliceerd onderzoek in het wetenschappelijke tijdschrift PLOS ONE toont aan dat zwermgedrag en winterslaap met elkaar verbonden zijn. Het laat daarmee zien dat er een correlatie is tussen zwermen bij en winterslaap in een winterverblijf. Dit zou kunnen betekenen dat het zwermen een rol speelt bij het ontdekken van en delen van informatie over winterverblijven alsmede de mate waarin een winterverblijf wordt gebruikt. Het gepubliceerde onderzoek vergelijkt de vangsten van 66 nachten onderzoek met mistnetten voor ingangen van groeven met de tellingen van winterslapende dieren van dezelfde groeves die gedaan zijn door vrijwilligers van het Meetnet Wintertellingen van de Zoogdiervereniging. Uit deze vergelijking blijkt dat de samenstelling van de soorten in de zwermfase en de overwinterende dieren overeenstemmen. Vleermuizen kiezen dus zeer waarschijnlijk voor een zeer specifiek winterobject om de kwetsbare winterperiode door te komen op basis van bepaalde eigenschappen. Het onderzoek toont daarnaast aan dat door zwermende dieren te vangen, het mogelijk is in te schatten welke vleermuissoorten in welke samenstelling een winterverblijf gebruiken om te overwinteren.

Verschil in eigenschappen van winterverblijven blijken verschillende samenstellingen van vleermuizen aan te trekken, waarbij de diversiteit van winterverblijven van belang is voor de soortenrijkdom. Omdat zwermen en winterslaap zo sterk aan elkaar gebonden zijn, moet niet alleen de winterslaapperiode, maar ook het zwermen ongestoord kunnen gebeuren om vleermuizen te beschermen.

Het onderzoek toont daarnaast nog maar eens aan dat verschillende vleermuissoorten verschillende zwermperiodes hebben. Daarom is het van belang vanaf eind juli tot half oktober bij zwermplaatsen tussen 22:00-2:00 rust te hebben en dat deze plaats donker is. De meeste vleermuissoorten zijn namelijk lichtschuw. Voor een goede afspiegeling van de soortensamenstelling is een wekelijkse bemonstering van een zwermplek wenselijk.

Het artikel is gratis te lezen via de volgende link:
<http://dx.plos.org/10.1371/journal.pone.0130850>

Kolonie zeldzame vleermuizen gevonden in Han-sur-Lesse

*De kleine
hoefijzerneus (foto:
Belga/Jean-Louis
Gathoye)*

In Han-sur-Lesse, in de provincie Namen, is een broedkolonie van een vijftigtal zeldzame vleermuizen gevonden. Het gaat om de kleine hoefijzerneus, een soort waarvan de aantallen in ons land dramatisch teruggefallen zijn. Dat heeft de Waalse natuurorganisatie Natagora bekendgemaakt. De kleine hoefijzerneus (*Rhinolophus hipposideros*) heeft een spanwijdte van 192 tot 254 millimeter, een lengte van 3,5 tot 4,5 centimeter en weegt 4 tot 10 gram. De dieren hebben een zachte, pluizige vacht die grijsbruin is op de rug en grijswit op de buik.

(Foto: Belga/Jean-Louis Gathoye)

De specialisten van Natagora hebben 25 exemplaren van de soort ontdekt in Han-sur-Lesse, waaronder twee zogende vrouwtjes die uitgerust zijn met een zendertje. 's Anderendaags werden nog een dertigtal kleine hoefijzerneuzen gevonden.

"Na deze ontdekking gaan we eerst zorgen voor het overleven van de kolonie, nadien gaan we ecologische doorgangen aanleggen, zodat de soort zich kan herstellen", zei een specialist van Natagora. "Daarvoor planten we hagen aan, en proberen we het heggenlandschap te herstellen. Ook blijven we de leefwijze van de soort bestuderen."

Terwijl er midden vorige eeuw nog een 30.000 hoefijzerneuzen voorkwamen in ons land, is de soort zo goed als uitgestorven, onder andere door het gebruik van pesticiden en het verdwijnen van heggen en houtwallen uit onze landschappen. Er zouden volgens Natagora nog hooguit drie of vier broedkolonies in Wallonië overblijven.

Kleinste hoefijzerneus

De kleine hoefijzerneus is de kleinste van de vijf hoefijzerneussoorten die in Europa voorkomen. De soort komt voor in Zuid-Europa, en van Wales over Zuid-Duitsland tot

Roemenië en Oekraïne. Daarnaast komen kleine hoefijzerneuzen ook voor in Noordwest-Afrika en Azië, van Israël en Turkije tot in Afghanistan en de Himalaya.

Wereldwijd is de soort niet bedreigd, maar in Nederland is ze verdwenen. Ze werd daar voor het laatst waargenomen in 1983. In ons land zijn de aantallen zoals gezegd sterk teruggevallen, en de kleine hoefijzerneus kan als een van de meest bedreigde zoogdieren in onze streken beschouwd worden.

Kleine hoefijzerneuzen vliegen pas rond zonsondergang uit en jagen in bossen, parkachtige landschappen en langs oevers en gebouwen. Ze stoten de hoogste geluiden uit van al onze vleermuizen, en kunnen daarmee kleine prooien lokaliseren. Ze eten muggen, vliegjes, kleine nachtvinders, en soms ook kevers en spinnen. De meeste van hun prooien pikken ze van stenen en struikgewas af, soms vangen ze ook prooien in de lucht of van de grond.

(Foto: Belga/Jean-Louis Gathoye)

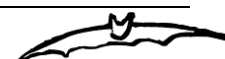
Uit de krant

van onze mediawatcher Wout Willems

y

Mededelingen Activiteiten

Giften

Het rekeningnummer waarop giften mogen gestort worden is: 293-0212075-88 van Natuurpunt. Voor de vleermuizenbescherming in Vlaanderen te ondersteunen mag het projectnummer 3171 vermeld worden. Giften vanaf 40 € zijn fiscaal aftrekbaar. Alle giften die op dit projectnummer toekomen, worden integraal gebruikt om aankopen van vleermuisreservaten te ondersteunen zoals het fort van Walem, de Schans van Smoutakker, de Steenoven te Turnhout, enz.

Abonnee Chiropcontact

Wil je Chiropcontact in de toekomst niet meer ontvangen, geef dan jouw naam en emailadres door aan vleermuizen@natuurpunt.be. Ook nieuwe abonnees voor Chiropcontact kunnen zich via hetzelfde adres aanmelden. Graag met vermelding van provincie en adres. Mededelingen en artikels stuur je best naar kris.boeckx@vleermuizeninfo.be.

Artikels Chiropcontact

Artikels voor Chiropcontact moeten aangeleverd worden in Microsoft Word, lettertype Times New Roman 12, foto's apart meeleveren. Van anderstalige artikels wordt een Nederlandstalige vertaling aangeleverd. Anders wordt het artikel niet gepubliceerd.

Activiteiten: “Nacht van de vleermuis”

De nodige info vindt je via onderstaande link:

[http://www.natuurpunt.be/activiteiten/zoeken?page=1&filters\[what\]=nacht%20van%20de%20vleermuis](http://www.natuurpunt.be/activiteiten/zoeken?page=1&filters[what]=nacht%20van%20de%20vleermuis)

Uitsmijter

